

Аннотация к рабочей программе по родной (башкирской) литературе

1.Укыусыларзың белем кимәленә талаптар / Планируемые результаты освоения учебного предмета

5 класта шәхсэн, метапредмет һәм предмет һөзөмтәләре

Бишенсе класта «Туған әзәбиәт» предметының **шәхсэн һөзөмтәләре** булып түбәндәгеләр тора:

- укыған әсәрзәрзең геройзарины, уларзың кылык, эштәренә үз мөнәсәбәтендә белдерәү;
- башкорт әзәбиәтен милли мәзәниәттең бер күренеше тип кабул итеү;
- туған әзәбиәт дәресендә алынған белем һәм күнекмәләрге мәктәптә һәм көндәлек тормошта кулланыу;
- төрлө социаль ситуацияларза оло кешеләр һәм үз тиндәштәрең менән хезмәттәшлек күнекмәләрен үстәрәү;
- үз телмәренә иғтибарлы булып үз-үзен баһалау һәләтлеләге үстәрәү;

- **Метапредмет һөзөмтәләр булып** универсаль эш төрзәрен формалаштырыу тора.

Регулятив УЭТ:

- укытыусы ярзамында дәрестә эш максатын билдәләү;
- дәрестә эштең эзмә-эзлекләгеләген билдәләү;
- укытыусы тәкдим иткән план буйынса эшләргә өйрәнәү.

Регулятив УЭТ формалаштырыузың сараһы булып дәресә укыу формалаштырыу һәм проблемалы диалогик укытыу технологиялары тора.

Танып белеү УЭТ:

- китап менән эшләй белеү (шартлы тамғаларзы айырыу);
- текста, һүрәттәргә һораузарға яуап табыу;
- укытыусы һәм укыусыларзың берзәм эшенә баһа бирәү.

Танып белеү УЭТ сараһы – дәреслек текстлары һәм функциональ грамотлылыкты (мәғлүмәт менән эшләргә өйрәтәү күнекмәләрен) булдырыусы методик күрһәтмәләр.

Коммуникатив УЭТ:

- фекерендә телдән һәм язма рәүештә белдерәү (һөйләм һәм бәләкәй текст кимәлендә);
- башкаларзың телмәрен тыңлау һәм аңлау;
- текстты тасуири укыу һәм һөйләү;
- укытыусы менән берлектә класташтар менән үзеңдә нисек тотоу һәм аралашыу кағизәләре тураһында һөйләшеү һәм уларзы үтәү;
- икәүләп, төркөмдә эшләргә өйрәнәү; төрлө ролдәр башкарыу (лидер, башкарыусы)
- яңғыраған телмәрге (ололарзың һәм тиндәштәрендәң әйтеүе, балалар тапшырыузары, аудиоязмалар һәм мәғлүмәти технологияның башка формаларын) адекват кабул итеү;
- әзерләнеп һәм әзерләнемәй етез, аңлап һәм тасуири укыу, текстты кыска һәм һайлап һөйләй белеү.

Коммуникатив УЭТ формалаштырыузың сараһы булып продуктив укыу һәм парзар менән һәм бәләкәй төркөмдәргә эш ойштороу тора.

«Туған әзәбиәт» курсың өйрәнәүзең **предмет һөзөмтәләре** булып түбәндәгеләр тора:

1. Укытыусы укыған йәки һөйләгән, үзең укыған текстты аңлай алыу;

2. Укыған әсәр, картина, экскурсия, караған фильм буйынса әңгәмәлә катнашыу;
3. Предметты, күренеште элементар рәүештә һүрәтләү, уға үз мөнәсәбәтендә белдерәү;
4. Тексты шыма, аңлы, дәрәс, тотош һүзләп укыу, логик баһымдарзы, паузаларзы дәрәс әйтеү; тасуири укыу; текстың өлөштәрәнә, иллюстрацияларына исем бирәү, өзөк буйынса план төзәү; текстан аңлашылмаған һүзәрзе, һүрәтләү, тасуирлау сараларын табыу, мәғәнәләрен аңлатыу, һүзлектәр менән эш итеү;
5. Хикәйә, әкиәт, мәкәл, йомак жанрзанын практик айыра белеү;
6. Зур булмаған һөйләмдәрзе күсереп һәм яттан языу; текст, күзәтеүзәр йәки экскурсия буйынса һораузарға яуап языу; бер телдән икенсе телгә тәржемә итеү;
7. Өйрәтеү характерындағы иншалар языу; язғанды элементар формала камиллаштыра алыу.

6 класта шәхсэн, метапредмет һәм предмет һөзөмтәләре

Алтынсы класта **шәхсэн һөзөмтәләр** булып түбәндәгеләр тора:

- туған телдә милли мәзәниәттең бер күренеше тип кабул итеү;
- туған әзәбиәттә алынған белем һәм күнекмәләрзе мәктәптә һәм көндәлек тормошта кулланыу;

- төрлө социаль ситуацияларза оло кешеләр һәм үз тиндәштәрән менән хезмәттәшлек күнекмәләрен үстәрәү.

- Был һөзөмтәләргә ирешәү сараһы булып китаптағы текстар тора.

Метапредмет һөзөмтәләр булып универсаль эш төрзәрен формалаштырыу тора.

- яңғыраған телмәрзе (ололарзың һәм тиндәштәрәннен әйтеүе, балалар тапшырыузары, аудиоязмалар һәм мәғлүмәти технологияның башка формаларын) адекват кабул итеү;
- бирелгән тема буйынса диалог төзәй белеү; һораузарға қысқа һәм тулы яуап бирәү, диалогты башлай һәм тамамлай белеү;
- әзерләнеп һәм әзерләнемәй етез, аңлап һәм тасуири укыу, тексты қысқа һәм һайлап һөйләй белеү;
- төп предметтан предмет-ара аңлатмаларзы үзләштерәү;
- мәктәптә һәм мәктәптән тыш қызыкһыныузарынан сығып, туған телдә аралашыу.

Регулятив УЭТ:

- укытыусы ярзамында дәрестә эш максатын билдәләү;
- дәрестә эштең эзмә-эзлекләгеләген билдәләү;
- үз фекерендә белдерә белеү;
- укытыусы тәкдим иткән план буйынса эшләргә өйрәнәү.

Регулятив УЭТ формалаштырыузың сараһы булып дәрәс укыу формалаштырыу һәм проблемалы диалогик укытыу технологиялары тора.

Танып белеү УЭТ:

- китап менән эшләй белеү (шартлы тамғаларзы айырыу);
- текста, һүрәттәрзә һораузарға яуап табыу;
- укытыусы һәм укыусыларзың берзәм эшенә баһа бирәү.
- мәғлүмәтте бер төрәнән икенсе төрәнә күсерәү: бәләкәй текстарзы ентекләп һөйләү.

Коммуникатив УЭТ:

- фекерендә телдән һәм язма рәүештә белдерәү (һөйләм һәм бәләкәй текст кимәлендә);
- башкаларзың телмәрен тыңлау һәм аңлау; тыңлау алымдарын кулланыу: теманы (башы), мөһим һүзәрзе билдәләү;
- тексты тасуири укыу һәм һөйләү;
- укытыусы менән берлектә класташтар менән үзендә нисек тотоу һәм аралашыу қағизәләре тураһында һөйләшәү һәм уларзы үтәү;
- икәүләп, төркөмдә эшләргә өйрәнәү; төрлө ролдәр башкарыу (лидер, башкарыусы).

«Туған әзәбиәт (башкорт)» курсың өйрәнеүзең предмет һөзөмтәләре булып түбәндәгеләр тора:

- дәрәслектәге, укыу кулланмаларындағы текстарзы, башкорт телендә сыға торған «Йәншишмә», «Акбузат», «Аманат», «Шоңкар», «Йәшлек» гәзит-журналдарың үз аллы һәм аңлы укыу күнекмәләрен биреү.
- өйрәнелгән әсәрзәрзең авторың, исемен белеү; ятлау өсөн тәкдим ителгән өсәрзәрзе яттан һөйләй белеү;
- языусы ижад иткән художестволы картиналарзы уйлап күз алдына бастырыу; эпик һәм лирик әсәрзәрзе айыра белеү;
- художестволы, фәнни-популяр һәм публицистик текстарзы кыскырып, етез укыу; зур булмаған әсәрзәрзе, өзөктәрзе һөйләй белеү;

7 класта шәхсэн, метапредмет һәм предмет һөзөмтәләре

Етенсе класта шәхсэн һөзөмтәләр булып түбәндәгеләр тора:

- туған әзәбиәттән алынған белем һәм күнекмәләрзе мәктәптә һәм көндәлек тормошта кулланыу;
- төрлө социаль ситуацияларза оло кешеләр һәм үз тиндәштәрәң менән хезмәттәшлек күнекмәләрен үстереү.
- эмоционаллек; үз кисерештәрәңде билдәләү;
- матурлык тойғоһо – телмәрзең матурлығың тойомлау. Үз телмәрәңде камиллаштырыуға ынтылыу;
- Ватанға, уның теленә, мәзәниәтенә һөйөү һәм ихтирам;
- әзәбиәттә өйрәнеүгә кызыкһыныу;
- әйтелгән һәм язылған һүз өсөн яуаплылык тойоу.

Метапредмет һөзөмтәләр булып универсаль эш төрзәрен формалаштырыу тора.

- яңғыраған телмәрзе (ололарзың һәм тиндәштәрәңдең әйтеүе, балалар тапшырыузары, аудиоязмалар һәм мәғлүмәти технологияның башка формаларың) адекват кабул итеү;

- әзерләнеп һәм әзерләнемәй етез, аңлап һәм тасуири укыу, тексты кысқа һәм һайлап һөйләй белеү;
- үз аллы эшен тикшерә һәм белемен анализлай белеү;
- мәктәптә һәм мәктәптән тыш кызыкһыныузарыңан сығып, башкорт телендә аралышыу.

Регулятив УЭТ:

- дәрестең темаһың һәм максатың үз аллы билдәләү;
- укыу проблемаһың кисеү планың укытыусы менән берлектә төзөү;
- план буйыңса эшләү, үз хәрәкәтендә төзөтөп барыу;
- укытыусы менән диалогта баһалау критерийзарың билдәләү һәм ошо критерийзарға ярашлы үз эшендәң һәм башкаларзың уңышлылығың билдәләү.

Регулятив УЭТ формалаштырыузың сараһы булып продуктив укыу һәм укыу уңыштарың баһалау технологилары тора.

Танып белеү УЭТ:

- мәғлүмәти текстарзың бөтә төрзәрен дә укыу;
- төрлө формала бирелгән мәғлүмәттә айырып алыу (тулы текст; тулы булмаған текст – иллюстрация, таблица, схема);
- мәғлүмәттә бер формаһыңан икенсәһенә эшкәртеү (план, таблица, схема төзөү);
 - һүзлектәр, белешмәләр менән кулланыу;
 - анализ һәм синтез яһау;
 - фекерләү.
- Танып белеү УЭТ сараһы – дәрәслек текстары һәм уларға методик күрһәтмәләр, продуктив укыу технологияһы.

Коммуникатив УЭТ:

- телмәр ситуацияһына карап фекеренде телдән һәм язма рәүештә белдерәү (һөйләм һәм бәләкәй текст кимәлендә);
- төрлө коммуникатив мәсьәләләрҙе сисеү өсөн телмәр сараларын кулланыу; телмәрҙең монологик һәм диалогик формаларын беләү;
 - үз фекерендә әйтеү һәм иҫбат итеү;
- башкаларҙы ишетәү һәм тыңлау, уларҙың фекерен кабул итеү; уртаҡ бер фекергә килә беләү.

«Туған әҙәбиәт (башкорт)» курсының өйрәнеүҙең предмет һөҙөмтәләре булып 7 класта түбәндәгеләр тора:

1. Һүрәтләү, хикәйәләү тибындағы текстарҙы тыңлау һәм аңлап кабул итеү;
 - тексттың планын төзөү;
 - тексттың йөкмәткеһен план буйынса һөйләү.
2. Бирелгән тема буйынса диалог төзөү; диалогты дауам итеү;
 - тексттағы образлы һүҙҙәрҙе, һүрәтләү – тасуирлау сараларын, мәкәлдәрҙе табыу, уларҙы телмәрҙә дөрөҫ итеп кулланыу;
 - текстты икенсе телгә тәржемә итеп һөйләү;
 - 6-7 шиғырҙы яттан тасуири һөйләй беләү.
3. Текстты дөрөҫ, аңлы, тасуири укыу;
 - текстты мәғәнәле өлөштәргә бүлөү, уларға исем биреү, план төзөү;
 - әҫәрҙән кәрәкле өлөштәрҙе һайлап ала беләү;
 - тексттан аңлашылмаған һүҙҙәрҙе табыу, һүҙлектәр менән эш итә беләү.
4. Иптәшенең яҙғанын һәм үз язмаларын тикшерәү, камиллаштыра беләү күнекмәләре.

8 класта шәхсэн, метапредмет һәм предмет һөҙөмтәләре

Етенсе класта **шәхсэн һөҙөмтәләр** булып түбәндәгеләр тора:

- туған әҙәбиәттән алынған белем һәм күнекмәләрдә мәктәптә һәм көндәлек тормошта кулланыу;
- төрлө социаль ситуацияларҙа оло кешеләр һәм үз тиндәштәрен менән хезмәтгәшлек күнекмәләрен үстәрәү.
- эмоционаллек; үз кисерештәрендә билдәләү;
- матурлыҡ тойғоһо – телмәрҙең матурлығын тойомлау. Үз телмәрендә камиллаштырыуға ынтылыу;
- Ватанға, уның теленә, мәзәниәтенә һөйөү һәм ихтирам;
- әҙәбиәттә өйрәнеүгә кызыкһыныу;
- әйтелгән һәм язылған һүз өсөн яуаплылык тойоу.

Метапредмет һөҙөмтәләр булып универсаль эш төрҙәрен формалаштырыу тора.

- яңғыраған телмәрҙе (ололарҙың һәм тиндәштәрендәң әйтеүе, балалар тапшырыуҙары, аудиоязмалар һәм мәғлүмәти технологияның башка формаларын) адекват кабул итеү;
 - әзерләнеп һәм әзерләнемәй етез, аңлап һәм тасуири укыу, текстты кыска һәм һайлап һөйләй беләү;
 - үз аллы эшен тикшерә һәм белемен анализлай беләү;
 - мәктәптә һәм мәктәптән тыш кызыкһыныуҙарынан сығып, башкорт телендә аралышыу.

Регулятив УЭТ:

- дәрестең темаһын һәм максатын үз аллы билдәләү;
- укыу проблемаһын сисеү планын укытыусы менән берлектә төзөү;
- план буйынса эшләү, үз хәрәкәтендә төзөтөп барыу;
- укытыусы менән диалогта баһалау критерийҙарын билдәләү һәм ошо критерийҙарға ярашлы үз эшендәң һәм башкаларҙың уңышлылығын

билдәләү.

Регулятив УЭТ формалаштырыуың сараһы булып продуктив укыу һәм укыу уңыштарын баһалау технологилары тора.

Танып белеү УЭТ:

- мәғлүмәти текстарзың бөтә төрҙәрен дә укыу;
- төрлө формала бирелгән мәғлүмәтте айырып алыу (тулы текст; тулы булмаған текст – иллюстрация, таблица, схема);
- мәғлүмәтте бер формаһынан икенсегенә эшкәртәү (план, таблица, схема төзөү);
 - һүзлектәр, белешмәләр менән кулланыу;
 - анализ һәм синтез яһау;
 - фекерләү.
- Танып белеү УЭТ сараһы – дәреслек текстары һәм уларға методик күрһәтмәләр, продуктив укыу технологияһы.

Коммуникатив УЭТ:

- телмәр ситуацияһына карап фекерендә телдән һәм язма рәүештә белдерәү (һөйләм һәм бәләкәй текст кимәлендә);
- төрлө коммуникатив мәсьәләләргә сисеү өсөн телмәр сараларын кулланыу; телмәрҙең монологик һәм диалогик формаларын белеү;
 - үз фекерендә әйтеү һәм иҫбат итеү;
- башкаларҙы ишетәү һәм тыңлау, уларҙың фекерен кабул итеү; уртаҡ бер фекергә килә белеү.

«Туған әзәбиәт (башкорт)» курсың өйрәнеүҙең **предмет һөзөмтәләре булып 8** класта түбәндәгеләр тора:

2. Һүрәтләү, хикәйәләү тибындағы текстарҙы тыңлау һәм аңлап кабул итеү;

- текстың планың төзөү;
- текстың йөкмәткеһен план буйынса һөйләү.

2. Бирелгән тема буйынса диалог төзөү; диалогты дауам итеү;

- текстағы образлы һүзҙәргә, һүрәтләү – тасуирлау сараларын, мәкәлдәргә табыу, уларҙы телмәрҙә дөрөҫ итеп кулланыу;
- тексты икенсе телгә тәржемә итеп һөйләү;
- 6-7 шиғырҙы яттан тасуири һөйләй белеү.

3. Тексты дөрөҫ, аңлы, тасуири укыу;

- тексты мәғәнәле өлөштәргә бүлөү, уларға исем биреү, план төзөү;
- әсәрҙән кәрәкле өлөштәргә һайлап ала белеү;
- текстан аңлашылмаған һүзҙәргә табыу, һүзлектәр менән эш итә белеү.

4. Иптәшенең язғанын һәм үз язмаларын тикшереү, камиллаштыра белеү күнекмәләре.

9 класта шәхсэн, метапредмет һәм предмет һөзөмтәләре

Етенсе класта **шәхсэн һөзөмтәләр** булып түбәндәгеләр тора:

- туған әзәбиәттән алынған белем һәм күнекмәләргә мәктәптә һәм көндәлек тормошта кулланыу;
- төрлө социаль ситуацияларҙа оло кешеләр һәм үз тиндәштәрен менән хезмәттәшлек күнекмәләрен үстөрөү.
- эмоционаллек; үз кисерештәрендә билдәләү;
- матурлык тойғоһо – телмәрҙең матурлығын тойомлау. Үз телмәрендә камиллаштырыуға ынтылыу;
- Ватанға, уның теленә, мәзәниәтенә һөйөү һәм ихтирам;
- әзәбиәттә өйрәнеүгә кызыкһыныу;
- әйтелгән һәм язылған һүз өсөн яуаплылык тойоу.

Метапредмет һөзөмтэләр булып универсаль эш төрзәрен формалаштырыу тора.

- яңғыраған телмәрзе (ололарзың һәм тиндәштәреңдең әйтеүе, балалар тапшырыулары, аудиоязмалар һәм мәғлүмәти технологияның башка формаларын) адекват кабул итеү;

- әзерләнеп һәм әзерләнмәй етез, аңлап һәм тасуири укыу, тексты кысқа һәм һайлап һөйләй белеү;

- үз аллы эшен тикшерә һәм белемен анализлай белеү;

- мәктәптә һәм мәктәптән тыш кызыкһыныуларынан сығып, башкорт телендә аралышыу.

Регулятив УЭТ:

- дәрестең темаһын һәм максатын үз аллы билдәләү;

- укыу проблемаһын сисеү планын укытыусы менән берлектә төзөү;

- план буйынса эшләү, үз хәрәкәтендә төзөтөп барыу;

- укытыусы менән диалогта баһалау критерийзанын билдәләү һәм ошо критерийзарға ярашлы үз эшендәң һәм башкаларзың уңышлылығын билдәләү.

Регулятив УЭТ формалаштырыузың сараһы булып продуктив укыу һәм укыу уңыштарын баһалау технологилары тора.

Танып белеү УЭТ:

- мәғлүмәти текстарзың бөтә төрзәрен дә укыу;

- төрлө формала бирелгән мәғлүмәтте айырып алыу (тулы текст; тулы булмаған текст – иллюстрация, таблица, схема);

- мәғлүмәтте бер формаһынан икенсегенә эшкәртеү (план, таблица, схема төзөү);

- һүзлектәр, белешмәләр менән кулланыу;

- анализ һәм синтез яһау;

- фекерләү.

- Танып белеү УЭТ сараһы – дәреслек текстары һәм уларға методик күрһәтмәләр, продуктив укыу технологияһы.

Коммуникатив УЭТ:

- телмәр ситуацияһына карап фекерендә телдән һәм язма рәүештә белдерәү (һөйләм һәм бәләкәй текст кимәлендә);

- төрлө коммуникатив мәсьәләләрзе сисеү өсөн телмәр сараларын кулланыу; телмәрзең монологик һәм диалогик формаларын белеү;

- үз фекерендә әйтеү һәм иҫбат итеү;

- башкаларзы ишетеү һәм тыңлау, уларзың фекерен кабул итеү; уртақ бер фекергә килә белеү.

«Туған әзәбиәт (башкорт)» курсың өйрәнеүзең предмет һөзөмтәләре булып 9 класта түбәндәгеләр тора:

3. Һүрәтләү, хикәйәләү тибындағы текстарзы тыңлау һәм аңлап кабул итеү;

• текстың планын төзөү;

• текстың йөкмәткеһен план буйынса һөйләү.

2. Бирелгән тема буйынса диалог төзөү; диалогты дауам итеү;

• текстағы образлы һүзәрзе, һүрәтләү – тасуирлау сараларын, мәкәлдәрзе табыу, уларзы телмәрзә дәрәҫ итеп кулланыу;

• тексты икенсе телгә тәржемә итеп һөйләү;

• 6-7 шиғырзы яттан тасуири һөйләй белеү.

3. Тексты дәрәҫ, аңлы, тасуири укыу;

• тексты мәғәнәле өлөштәргә бүлеү, уларға исем бирәү, план төзөү;

• әҫәрзән кәрәкле өлөштәрге һайлап ала белеү;

• текстан аңлашылмаған һүзәрзе табыу, һүзлектәр менән эш итә белеү.

4. Иптәшенең язғанын һәм үз язмаларын тикшерәү, камиллаштыра белеү

күнекмәләре.

2. Укытыу предметының төп йөкмәткеһе Содержание учебного предмета

5 класс

Әзәбиәт.

С. Муллабаев. Шатлыклы иртә. Р. Ғарипов. Туған тел. - 1 сәғәт.

Тасуири укыу күнекмәләре үткәрәү. Укыусылардың йәйге тәҫсорттары менән уртаклашыу, укыу, белем, яңы укыу йылы тураһында әңгәмә ойштороу.

Әминбәк (башкортхалык әкиәте). - 1 сәғәт.

Әкиәттең йөкмәткеһен үзләштерәү, әкиәт стилиндә һөйләү күнекмәләре үткәрәү. Һүзлек өстөндә эш.

К. Кинйәбулатова. Көз еткәс. А. Йәгәфәрова. Якшылык. - 1 сәғәт.

Әсәрҙәрҙең йөкмәткеһен үзләштерәү. Үз һүзәрҙең менән һөйләү күнекмәләре үткәрәү. Хикәйә менән әкиәттә сағыштырыу.

Р. Низәмәти. Йәмле Ағизел буйзары (ноэмәнан өзөк). - 1 сәғәт.

Ә. Вахитов. Аҡһаҡал аманаты. - 1 сәғәт.

«Минен тыуған төйәгем» темаһына әңгәмә. Тасуири укыу күнекмәләре. Тыуған ер, тыуған төйәк, Башкортостан, Урал тураһындағы башка әсәрҙәрҙе иҫкә төшөрөү.

Ф. Иҫәнғолов. Хәмит күперә. Йылмайыу. 1 сәғәт.

Шиғырҙар өстөндә тасуири укыу күнекмәләре үткәрәү. Әкиәттәрҙең һәм хикәйәнен йөкмәткеһен үзләштерәү, уларҙа дуслыҡ, хезмәт темаһының сағылышын карау. Образдарға характеристика бирәү. Яңы һүзәр үзләштерәү.

Н. Мусин. Коралайҙар. - 1 сәғәт.

Шиғырҙа кышкы тәбиғәттең матурлығының, шыршы байрамының тасуирланыуы. Тасуири укыу күнекмәләре үткәрәү. Хикәйәләрҙең йөкмәткеһен үзләштерәү, һөйләргә өйрәнәү. Образдарға характеристика бирәү. Яңы һүзәрҙе, һүзбәйләнештәрҙе үзләштерәү. Шиғри телмәр һәм проза телмәре. Хикәйәләү тураһында төшөнсә.

Башкорт халкының ауыз-тел ижады. «Аҡъял батыр». - 1 сәғәт.

Мәкәлдәр. Йомактар. Такмактар. Йырҙар. - 1 сәғәт.

Башкорт халыҡ ауыз-тел ижады тураһында дөйөм белешмә бирәү, уның традицион жанрҙарын барлау, һәр жанрға хас үзенсәлектәрҙе асыҡлау. Әкиәттәрҙең тематик төркөмдәрен карау. Әкиәттәрҙең йөкмәткеһен үзләштерәү, әкиәт стилиндә һөйләү күнекмәләре үткәрәү. Әкиәт геройҙарына характеристика бирәү. Мәкәлдәрҙең, йомактардың, такмактардың, йырҙардың жанр үзенсәлектәренә төшөнөү.

Р. Солтанғәрәев. Эшләп ашаһаң. - 1 сәғәт.

Әсәрҙәрҙә хезмәткә һөйөү тәрбиәләү, һөнәр һайлау. «Минен буласаҡ һөнәрәм» темаһына әңгәмә. Төрлө һөнәрҙәр тураһында мәкәлдәр йыйыу, йырҙар тыңлау.

Д. Бүләков. Яралы китап. - 1 сәғәт.

Хикәйәлә һуғыш темаһының бирелеше. Фронтта һәм тылда ил азатлығы өсөн көрәш. Образдарға характеристика. Әсәрҙәрҙең йөкмәткеһен тасуири һөйләргә өйрәнәү. Һүзлек өстөндә эш. Тәржемә күнекмәләре үткәрәү. Хикәйә тураһында төшөнсә.

Ғ. Аллаяров. Таҫтамал. 1 сәғәт.

М. Кәрим. Һеңлемдең төшө. Р. Ғарипов. Һабантургай йыры. - 1 сәғәт.

Әсәр өстөндә тасуири укыу күнекмәләре үткәрәү. Шиғырҙарҙа мизгелдәр алмашыныуы, тәбиғәттең уяныуы, яҙ килеүе, коштардың, хайуандардың тормошондағы үзгәрештәрҙе күзәтеү. Хикәйәләрҙең йөкмәткеһен үзләштерәү, һөйләү, тәржемә күнекмәләре үткәрәү. Яҙ тураһында әңгәмә үткәрәү, ижади эштәр башкарыу. Йәнләндерәү тураһында төшөнсә.

Ғ. Хисамов. Аҡъяурын сал бөркөт. - 1 сәғәт.

Әсәрҙең йөкмәткеһен үзләштерәү, һөйләү, һүзлек, тәржемә эшен башкарыу. Әкиәт геройҙарының эштәрен барлау. Ауыз-тел ижады һәм әзәбиәт.

М. Кәрим. «Өс таган» повесынан өзөктәр. - 1 сәгәт.

Өзөктәрзең йөкмәткеһен үзләштерев, кыскырып, дәрөс интонация менән укыу күнекмәләре үткәреү. Әсәрзә ысын дуслыктың сағылышын карау, дуслык тураһында әңгәмә ойоштороу. Ғабдулла, Вәзир, Айзар образдарына характеристика бирев.

Аллегория һәм мәсәл тураһында төшөнсә.

Б. Рафиков. Йондоз һанаусы малай. - 1 сәгәт.

М. Кәрим. Ап-ак мөгжизә. - 1 сәгәт.

Үтелгәнде кабатлау. - 1 сәгәт.

Йәй, йәйге каникул, йәйге эштәр тураһында әңгәмәләшеү, ижади эштәр башкарыу. Тасуири укыу күнекмәләре. Хикәйәләрзең йөкмәткеһен үзләштерев, образдарға характеристика бирев, язма эштәр эшләү. Йәйге тәбиғәткә экскурсия ойоштороу.

Якынса укыу - тематик план

5 класс

№	Бүлектәр	Сәгәт һаны
1.	Яңынан мәктәпкә	1
2.	Башкорт халык ижады	3
3.	Йыл мизгелдәре.	4
4.	Тыуған төйәгем.	2
5.	Хезмәтенә күрә хөрмәте.	2
6.	Һуғыш калдырған яралар.	2
7.	Туған як тәбиғәте	2
8.	Дуслык менән көслөбөз.	2

6 класс

Йырым минең- Башкортостан. З. Биешева. "Башкортостан". Р. Ғарипов. "Дан һинә, Дан Башкортостан". С. Ярмуллин. "Башкорт аты".

Узған гүмер- калған хәтер. Ә. Усманов "Башкорттарзың ғәскәри хезмәте"(өзөк). "Колой кантон" (Башкорт халык йыры). Ғ. Хөсәйенов. "Рудасы Исмағил Тасим улы"(повестан өзөктәр).

Ил һаклап, азатлык даулап. Ә. Бейеш. "Башкорт халкының тарихы һәм азатлык өсөн көрәше". Б. Рафиков."Һөйәнтүш фажиғәһе". Башкорт халык йыры «Тәфтиләү». Ғ. Хөсәйенов. "Алдар батыр киссаһы". Степан Злобин. "Салауат Юлаев". Ғ. Ибраһимов. "Кинйә "(романдан өзөк). "Төньяк Амурзары". "Рус- француз һуғышы бәйете".Һүрәтләү саралары. Бәйет тураһында төшөнсә.

Башкорт Автономияһы өсөн көрәш. Әхмәтзәки Вәлиди Туған. "Башкорт королтайы". Ш. Бабич. "Башкорт халкына көйлө хитап "(өзөктәр). Р. Солтанғәрәев. "Осто бөркөт". Хитап тураһында төшөнсә.

Уралып ятқан уралтау. Башкорт халык йыры " Урал". Б. Бикбай. "Урал". "Уралтау".

Ағизелкәй алкын, һыуы һалкын. Башкортостан йылғалары тураһында белешмә. Башкорт халык йыры «Йәмле Ағизел буйзары». Р. Бикбаев."Һыуһаным һыузар бирегез". Башкорт халык йыры «Йәмле Дим буйы». «Ағизел менән Яйык» риүәйәте. Риүәйәт тураһында төшөнсә.

Тау башында балкый бер кала. Р.Янбулатова "Гүзәл Өфөм - баш калам"(йыр). А. Камалов. "Боронғо башкорт калалары". Минең тыуған калам.

Башкор йолалары. А. Кобағошов. “Карға буткаһы тәмләме”? “Т. Карамышева.” Кәжүк сәйе”. Башкорт йолалары тураһында белешмә.

Башкорт аштары. К. Даян. “Башкорт кымызы”. М. Өмөтбаев.” Башкорт корото”. Н. Сафин. “Бишбармак”. Башкорт халкының милли аштары тураһында белешмә.

Әсәм теле- сәсэн теле. Башкорт теле(белешмә). З. Биешева. “Башкорт теле”. Башкорт халык әкиәте «Якшы һүз- йән азығы». Ә. Вахитов.” һүз хақында баллада.” Р. Назаров. “Япрак”.

Башкорттар китте һуғышка. Я. Хамматов.” Башкорттар китте һуғышка...” К. Даян. “Шайморатов генерал” (йыр). Ж. Кейекбаев. “Зөбәй Үтәғолов”. Ә. Бикчәнтәев. “Бөркөт һауала үлә”(өзөк). Ә. Бикчәнтәев. “Нисә йәш һиңә комиссар?”.

Тылсымлы әкиәттәр. Башкорт халык әкиәттәре (белешмә). «Акъял батыр» башкорт халык әкиәте. «Алдар менән шайтан» башкорт халык әкиәте. Тормош- көнкүреш әкиәттәре. «Курай» башкорт халык йыры. «Курай моңо» әкиәте. Йомактар.

Башкорт сәнғәте. Башкорт йырзаны тарихы. Башкорт халык йырзаны. М. Кәрим. “Азамат”. Ғ. Амантай.” Күгәрсен йыры”. Көләмәстәр. Т. Йәнәби.” һылыу коштар”.

Башкортостандың халык шағирзаны, азыусылары. Халык шағирзанының тормош юлы менән танышыу, ижадтарына кыскаса күзәтеү яһау, уларзың башкорт әзәбиәте тарихында урыны тураһында фекер алышыу. Биография һәм автобиография тураһында төшөнсә биреү. Р. Ниғмәти.” Кызымдың һораузанына яуаптар”. З. Биешева. “Кәмһетелгәндәр “(өзөк). Р. Ғарипов.” Аманат”. Н. Мусин. “Күз йәше”. Р. Бикбаев. “Халкыма хат”. Ә. Атнабаев.” Салауат менән һөйләшеү”.

Дуслык менән көслөбөз. К. Аралбай. “Дуслык һәйкәле”. М. Кәрим. “Беззәң өйзән йәме”. Кунак килде. А. Кузнецов. “Салауаттан һорау алыу”. Картина менән эш. Әзәбиәт теорияһы буйынса йыл буйына үтелгәндәрзә кабатлау, дөйөмләштәреү.

Якынса укыу-тематик план

Йырым миңең- Башкортостан	1
Узған ғүмер- калған хәтер	2
Ил һаклап, азатлыҡ даулап	3
Төһняк Амурзаны	2
Башкорт Автономияһы өсөн көрәш	2
Уралып ятқан Уралтау	2
Ағизелкәй алкын, һыуы һалкын	2
Тау башында балкый бер кала	2
Башкор йолалары	1
Башкорт аштары	1
Әсәм теле- сәсэн теле	3
Башкорттар китте һуғышка	2
Башкорт ауыз-тел ижады	4
Боронғо әзәби комарткыларыбыз	1
Башкортостандың халык шағирзаны, азыусылары	2
Дуслык менән көслөбөз	3
Бөтәһе:	34

7 класс

Халык ижады тураһында. Әкиәттәр.

Әкиәттәр тураһында түбән кластарға үткәнде иҫкә төшөрөү. Тематик яктан әкиәттәрҙең төркөмдәре: тормош-көнкүреш, тылсымлы, батырҙар һәм хайуандар тураһындағы әкиәттәр.

Хайуандар тураһындағы әкиәттәр. «Етем төлкө», «Айыу мөнән бал корттары». Тылсымлы әкиәттәр. «Алтын алма», «Әбйәлил». Тормош-көнкүреш әкиәттәре «Алтын тамсы», «Һаранбай мөнән Зиннәт ағай».

Әкиәттәргә мәғәнәүи өлөштәргә бүлеү. Исемдәр биреп план төзөргә өйрәтеү.

Әзәбиәт теорияһы. Эпитет, гипербола, аллегория төшөнсәләрен кабатлау.

Риүәйәт һәм легендалар .

Риүәйәт һәм легендаларға төшөнсә биреү. Уларҙың тематик бүленеше, окшаш һәм айырма яктары. Ер-һыу, ырыу-кәбилә тарихы: «Етегән йондоз», «Ай мөнән Зөһрә». Ырым-ышаныу: «Сыңрау торна». Тарихи риүәйәттәр: «Бошман кыпсаҡ батыр». Тормош-көнкүреш риүәйәте: «Ғилмияза»

Йырҙар .

Йыр тураһында төшөнсә. Боронғо һәм хәҙерге йырҙар. Озон һәм кысқа йырҙар. Йырҙарға көй һәм моңдоң әһәмиәте. Тематикаһы һәм йөкмәткеһе яғынан йырҙарҙың төркөмдәргә бүленеше. Халықтың рухи тормошонда йырҙың роле. Тарихи һәм лирик йырҙар. Тарихи йырҙар («Әскадрон», «Урал»). Тыуған ил һәм халыҡ берҙәмлеге тураһында («Йәйләүек»). Каскындар тураһында («Буранбай», «Бейеш»). Кантон башлыҡтары тураһында («Тәфтиләү», «Колой кантон»). Катын-кыҙҙар яҙмышы тураһында («Зөлхизә», «Ғилмияза»).

Такмактар.

Такмактар тураһында төшөнсә. Бейеү такмактары. Уйын такмактары. Такмактарҙың башкарылыу үзенсәлектәре, уларҙың йырҙарҙан айырмаһы.

Алтын көз .

М.Тажи «Алтын көз», Ф.Рәхимғолова «Көз» шиғырҙарында көзгә тәбиғәттең, көз билдәләренен һүрәтләнеше.

Әзәбиәт теорияһы: Поэтик телдәге һүрәтләү сараларын кабатлау. Метафора тураһында төшөнсә.

М.Ғафури. «Кыр қазы» хикәйәһенен идея-тематик йөкмәткеһе. Малайҙың һәм уның атаһының кыр қазына қарата мөнәсәбәте. Хикәйәлә қоштарға, хайуандарға һаксыл қараш тәрбиәләү һәм ярзам итеү мотивы. Кеше һәм тәбиғәт темаһына әңгәмә үткәреү.

Уқыу - белем шишмәһе.

Раил Байбулатов. «Нурлы күзәр». Н.Мусин. «Тайғак басма». Әсәрҙәрҙә дуслыҡ, тырышлыҡ, тоғролоҡ, һамыслылыҡ һәм әхлаҡ проблемаларының сағылышы. Хәмзә һәм уқытыусы, һуғыш ветераны Уғатар ағай образдары. Рәхмәт мөнән Әскәт дуслығы. Рәхмәткә һас сифаттар. Хәмзәнән қылығын баһалау.

Дуслықта – берҙәмлек.

Б.Бикбай. «Рус теле», Р.Сафин. «Дуслыҡ», Ш.Биккол. «Дуслыҡ», М. Кәрим. «Миләш». Был шиғырҙарҙа дуслықты данлау. Ысын дуслықты баһалау. Рус һәм башҡорт халқы араһындағы дуслыҡка һокланыу, ғорурланыу тәрбиәләү.

Р.Байбулатов. «Һарыбай». Әсәрҙең идея-тематик йөкмәткеһен үзләштерәү. Унда дуслықтың сағылышы. Төп геройҙарҙың характерҙарына һас сифаттар.

Ә.Бикчәнтәев. «Бакенщиктар илақ булмай». Әсәрҙең йөкмәткеһен үзләштерәү. Унда батырлықтың сағылышы. Ата һәм ул образдары.

Хезмәт төбө – хөрмәт.

М.Ғафури. «Гәлдәр бакһаһында» шиғырында әшсәнлек, дуслыҡ һәм дошманлықтың қапма-қаршы һүрәтләнәүе.

М.Ямалетдинов. «Урак өстө» шиғырында урак вакытында иген урыусы комбайнерзың хезмәте. Уйылдан образы.

Ж.Кейекбаев. «Оморзак бабай». Хикәйәнен идея-тематик йөкмәткеһен үзләштерәү. Оморзак бабай образына хас сифаттар.

Ж.Кейекбаев. «Туғандар һәм таныштар» романынан өзөк. Өзөктөң йөкмәткеһен үзләштерәү. Төп образдарға характеристика биреү. Һораузарға яуаптар биреү, план төзөп, уның буйынса һөйләү. Башкорт халкының йылкысылык, солоксолук һөнәрзәре тураһында әңгәмә ойоштороу, язма эштәр башкарыу.

Әзәбиәт теорияһы: Герой тураһында төшөнсә.

Башкортостан-ғәзиз ерем.

Ә.Үтәбай. «Башкортостан» шиғырында лирик геройзың кисерештәрәндә Башкортостан, Тыуған ил образы. А.Игебаев. «Онотманым һине, ауылым» шиғырында хистәр байлығы, тыуған ерҙең күңелгә яқын булуыын еткерәү.

М. Кәрим. «Кайын япрағы тураһында» Шиғырҙа кайын һәм япрак образы. Башкортостандың данлы тарихының сағылышы.

Ап-ак карзар яуа .

К.Кинйәбулатова. «Һаумы, ак кыш!», Ш.Биколов. «Урман», Ә.Әхмәт-Хужа. «Әй, Кыш бабай, Кыш бабай!», Г.Ғәлиева. «Карһылыу». Шиғырҙарҙа кыш мизгеленең, тәбиғәт күренештәрәнен һүрәтләнешә.

Ә.Әһлиуллин. «Бизәкле сана». Әсәрҙең йөкмәткеһен үзләштерәү. Боронғо сана яһау һөнәрәнен сағылышы. Имамәтдин карттың һөнәрә, халык араһындағы абруйы. Әсәрҙә дуслык, татыулыҡ мотивы.

Ил намысы - ир күңеләндә .

Р.Шәкүр. «Һакта тора илдең улдары» шиғырында Тыуған илде, тыныслықты һаклаусы ил улдары образдары.

Ф.Ақбулатова. «Атай икмәге» хикәйәһе. Йөкмәткеһен үзләштерәү. Әсәрҙә Бөйөк Ватан һуғышының һүрәтләнешә.

В.Исхаков. «Кеше күңелә - тәрән даръя». Әсәрҙең идея-тематик йөкмәткеһен үзләштерәү.

А.Баһуманов. «Кайза һин генерал?». Әсәрҙең идея-тематик йөкмәткеһен үзләштерәү. Проблемаларына, образдарына характеристика биреү. План төзөп, план буйынса һөйләргә өйрәнәү.

Ғәзиздәрҙән-ғәзиз әсәләр.

Г.Юнысова «Әсәйзәр байрамы», «Йырлайым әсәйзәр тураһында» (йыр). Ф.Мөхәмәтдинов «Әсәйем кулы» шиғырҙарзын һәм йырзы тасуири укыу. Әсәйзәр изгелегенең, бөйөклөгөнөң сағылышы.

Ф.Исәнолов. «Бер казак май». Әсәрҙә әсә һәм бала араһындағы мөнәсәбәттә баһалау.

Ә.Бикчәнтәев. «Яраланған бүре күззәре». Әсәрҙә әсәнөң кызын үзаллы тормошқа әзәрләүе. Әсәрҙә йөкмәткеһен үзләштерәү. Һораузарға яуап биреү, план төзөп һөйләргә өйрәнәү.

Г.Якупова. «Әсәйзәр ниңә картая?», «Мейес әбей».

Әсә менән бала, әйән менән өләсәй мөнәсәбәттәрә тураһында әңгәмә ойоштороу.

Әх, күңеллә яз килә!

Р.Нигмәти. «Яз килде, яз!» шиғырында яз килеү менән тәбиғәттә уяныуының, язғы эштәр башлануының һүрәтләнешә. Р.Ғариповтың «Һабантурғай» шиғырында яз килтерәүсә һабантурғай образы. Шиғырҙарҙы тасуири укыу, төп идеяларын асыу.

Һ.Дәүләтшина. «Айбикә» повесы (өзөк). Әсәрҙең йөкмәткеһен үзләштерәү. Унда азатлыҡ өсөн көрәштәң, катын-кызың руһи үсәшенең һүрәтләнешә. Ауыл кешене йөшәйешенең сағылышы. Образдарға характеристика.

Тел - тере шишмә.

К.Аралбай. «Башкорт тел», Ғ. Байбурин. «Тыуған илемә» шиғырларында туған телгә, илгә, халыкка ихтирам һәм дан йырланыуы.

М.Кәрим. «Озон-озак бала сак» повесы (өзөк). Идея-тематик йөкмәкелен үзләштерәү. Әсәрҙә эзәп-әхлак мәсьәләләре. Оло инәй, Кендек образдарына язма характеристика.

Йәмле йәй.

М.Ғафури. «Болон» шиғырында йәйге болон матурлығының тасуирланыуы.

Х.Назар. «Йәйге йәшен». Әсәрҙә йәйге тәбиғәт күренештәренә һүрәтләнеше.

С.Әлибай. «Ямғыр теләү» шиғырында ямғыр теләүҙең һүрәтләнеше.

Н.Игезйәнова. «Өйөрөлмәк» әсәренә йөкмәткелен үзләштерәү. Әсәрҙә һүрәтләнәнгән хәл-вақиғаларҙы баһалау. Әсәрҙең төп идеяһын һәм образдарын асыу. Әҙәбиәттән бөтә үтелгәндәрҙә кабатлау.

Якынса укыу-тематик план

	Халык ижады. Әкиәттәр	4
	Риүәйәттәр һәм легендалар	3
	Йырҙар, такмактар	2
	Алтын көз	2
	Укыу – белем шишмәһе	2
	Дуслыкта – берҙәмлек	3
	Хезмәте юктың – хөрмәте юк	2
	Башкортостан – ғәзиз ерем. Ап – ак карҙар яуа	4
	Ил намысы – ир күнелендә	4
	Ғәзиздәрҙән – ғәзиз әсәләр	2
	Әх, күңелле яз килә!	2
	Тел – тере шишмә	2
	Йәмле йәй	2
	Бөтәһе	34

8 класс

Ә.Моратов. "Башкортлоҡ", **Р.Бикбаев** "Берләшегез, бөтә донъя башкорттары!" шиғырларын укыу, идея-тематик йөкмәткелен асыу.

"Кобайырҙар. "Кобайырҙарҙың идея-тематикаһы, художество үзенсәлектәре. "Кобайыр, әйтеш тураһында белешмә биреү.

Ш.Әминев-Тамъяни. Шиғырҙарҙың идея-тематикаһын үзләштерәү.

Мөхәммәт пәйғәмбәр. һөйләмдә һүҙҙәр тәртибе. Логик баһым.

Ғ.Ибраһимов. Кинйә. Өзөктә һүрәтләнәнгән осорға характеристика. Әсәрҙә укыу, һорауҙарға яуап биреү һәм һөйләргә өйрәнәү. Халыҡ образының бирелеше.

Б.Бикбай. Ер. "Каһым түрә. Языусының биографияһы. "Ер" поэмаһының идея-тематик йөкмәткелен асыу. Әсәрҙә күтәрелгән ер, азатлыҡ, көрәш темалары. Ер образы. Композиция тураһында төшөнсә. "Каһым түрә". Һүҙлек өстөндә эш. Драманың өзөктөң идея йөкмәткелен үзләштерәү. Халыктар дуслығы. Образдарға характеристика. Конфликт.

Ғ.Сәләм. "Шоңкар". Биографик белешмә. Һүҙлек өстөндә эш. Поэмаһың идея-йөкмәткелен асыу. Төп образдарға характеристика биреү. һорауҙарға яуаптар. Поэмаһың тел-стиль үзенсәлектәре.

З.Бишева. "һөнәрсе менән Өйрәнсек". Языусының биографияһы. Әсәрҙең идея-тематик йөкмәткелә, күтәрелгән проблемалар. һөнәрсе менән Өйрәнсек образдары.

М.Кәрим. "Үлмәсбай" поэмаһы. Языусының биографияһы. Бөйөк ватан

һуғышы йылдарындағы башкорт яугирзариның батырлыктарын кәүзәләндерәү. Поэманың идея-тематик йөкмәткеһе. Төп геройға характеристика.

Н.Мусин. "Йырткыс тиреһе". Һүзлек өстөндә эш. Әсәрҙең темаһын. Идеяһын. Төп проблемаһын асыу. Әсәрҙә һүрәтләнгән хәзерге замандың, йәмғиәттең төп һыҙаттарын анализлау.

Р.Ғарипов. Биографик белешмә. Шиғырҙағы тематика, проблема, образдарға характеристика биреү.

Ғ. Хөсәйенов. "Һуңғы тарпан" һүзлек өстөндә эш. Әсәрҙең идея-тематик йөкмәткеһен үزلәштерәү. Һорауҙарға яуап биреү. Төп проблемаһын асыу.

Б.Бикбай, Т.Ғиниәтуллин, Н.Нәжми, Ф.Туғызбаева, Х.Назар. Биографик белешмә һәм ижадтарына кыскаса характеристика биреп китеү.

Якынса укыу-тематик план

	Мәктәп – белем шишмәһе!	4
	Халык ижады – халык хазинаһы	1
	Көз – хезмәт һәм байлык мизгеле	2
	Башкортостан – алтын бишек!	3
	Салауат батыр – ир ине	3
	Кыш	4
	Данлы йылдар, шанлы йылдар	4
	Әсәйем – күнел қояшым!	2
	Әзәп барза – иман бар	2
	Шаулап, гөрләп яз килә	2
	Ай , Уралым, Уралым!	4
	Йәй	3
	Бөгәһе:	34

9 класс

Инеш. Башкорт халык ижады.

Мәҙәниәт һәм әҙәбиәт. Башкорт халкының әҙәби мирасы. Әкиәт, мәкәл, йомак, йыр, такмак, легенда, риүәйәт, кобайыр жанрҙарын кабатлау.

Башкорт халык эпосы йәки кобайырҙар.

Кобайыр жанрына төшөмсә. Уларҙың формалары һәм төркөмдәре. Кобайырҙарҙа тормош фәлсәфәһенә һәм фантастикаһының сағылышы.

“Урал батыр” эпосы. Эпоста күтәрелгән философик, педагогик, һәм әхлак-этик проблемалар. Әсәрҙә фантастика һәм реаллек. “Урал батыр” эпосы хақында яңы мәғлүмәттәр, уның ижад ителеү осоро хақында бәхестәр, фекерҙәр.

“Изеүкәй менән Моразым” эпосы. Эпостың идея-тематик йөкмәткеһен үزلәштерәү. Әсәрҙә күтәрелгән проблемалар: азатлык өсөн көрәш. Ата менән ул мөнәсәбәттәре.

Боронғонан алып ун һигезенсә быуат аҙағына тиклемгә башкорт әҙәбиәте. Руник төрки язмалар. Боронғо әҙәби комарткылар.

Кол Ғәли. Киссаи Йософ. Киссаның идея-тематик йөкмәткеһе. Әсәрҙә ата менән балалар мөнәсәбәте, байлык, шөһрәт, көнсөллек күренештәрен асыу.

“Батыршаның батшаға яҙған хаты”. Хатта халык тормошоноң, азатлык идеяларының асылышы. Батырша яҙмышы.

“Кузыйкүрпәс” кульязма әсәрендә халык ижады сюжеты. “Бәхтийәрнамә”, “Бузейгет” әсәрзәрендә артабанғы дастанлыҡ традицияларының дауам ителеүенә сағылыуы.

Йырыузар, сәсәндәр ижады.

Йыраузар, сәсәндәр ижады тураһында белешмә. Әсәрзәрең төп идеяһы, образдар системаһы, сағыштырмаса характеристика. Әйтеш тураһында төшөнсә.

Салауат Юлаев.

Яугир-шағирҙың тормошо һәм язмышы. Салауат – яугир, шағир, сәсән. Шиғырҙарының тематикаһы һәм проблематикаһы. Тыуған ил, тәбиғәт, мөхәббәт, азатлыҡ һәм батырлыҡ тураһындағы шиғырҙары. Тарихи шәхес, әзәби герой, тарихи вакиға һәм художестволы әсәр тураһында төшөнсә. Картиналар буйынса әш.

М. Акмулла.

Биографик белешмә. Философик лирика. Тәбиғәт лирикаһы. Шиғыр-кобайырзар.

М. Өмөтбаев. Р. Фәхретдин.

М.Өмөтбаевтың ғилми-ағартыу, тарих, этнография, фольклор, тәржемә өлкәһендәге эшмәкәрлегә. Р.Фәхретдиндең тормош юлы, ижады.

Сафуан Яҡшығолов. Ф.Сөләймәнов.

Языусыларҙың тормош юлы һәм ижадына белешмә.

Мәжит Ғафури.

Языусының тормош юлы һәм ижадына белешмә. Әсәрзәрендә социаль тигеҙһезлектә, ғәзелһезлектә фашлау. Художество методы, художество образ тураһында төшөнсә.

Ш.Бабич .Шағизың тормош һәм ижад юлы тураһында белешмә. Башкортостан, азатлыҡ өсөн көрәш, тәбиғәт, мөхәббәт темаһы.

Якынса укыу-тематик план

1	Башкорт халыҡ эпосы йәки кобайырзар	5
2	Боронғо әзәби комарткылар	1
3	Кол Ғәли. «Киссаи Йософ»	3
4	Йыраузар	2
5	Сәсәндәр	1
6	Шәжәрәләр	1
7	Салауат Юлаев	3
8	Мифтахетдин Акмулла	4
9	М.Өмөтбаев	2
10	Р.Фәхретдин	2
11	С.Яҡшығолов	2
12	Ф.Сөләймәнов	2
13	М.Ғафури	3
14	Ш.Бабич	4
	Бөтәһе	34

. 1. Планируемые результаты освоения учебного предмета

Личностные, метапредметные и предметные результаты в 5 классе

В 5 классе **личностными результатами** изучения предмета «Родная (башкирская) литература» являются следующие умения и качества:

- восприятие родной литературы как национального явления;
- чувство прекрасного – умение чувствовать красоту и выразительность речи, стремиться к совершенствованию собственной речи;
- любовь и уважение к Отечеству, его языку, культуре;
- устойчивый познавательный интерес к чтению, к ведению диалога с автором текста;
- ориентация в системе моральных норм и ценностей;
- эмоционально положительное принятие своей этнической идентичности; уважение и принятие других народов России и мира, межэтническая толерантность; – потребность в самовыражении через слово;
- устойчивый познавательный интерес, потребность в чтении.

Метапредметные результаты

Регулятивные УУД:

- самостоятельно формулировать проблему (тему) и цели урока; способность к целеполаганию, включая постановку новых целей;
- самостоятельно анализировать условия и пути достижения цели;
- самостоятельно составлять план решения учебной проблемы;
- работать по плану, сверяя свои действия с целью, прогнозировать, корректировать свою деятельность;
- в диалоге с учителем вырабатывать критерии оценки и определять степень успешности своей работы и работы других в соответствии с этими критериями.

Познавательные УУД:

- самостоятельно вычитывать все виды текстовой информации: фактуальную, подтекстовую, концептуальную; адекватно понимать основную и дополнительную информацию текста, воспринятого на слух;
- пользоваться разными видами чтения: изучающим, просмотровым, ознакомительным;
- извлекать информацию, представленную в разных формах (сплошной текст; несплошной текст – иллюстрация, таблица, схема);
- владеть различными видами аудирования (выборочным, ознакомительным, детальным);
- перерабатывать и преобразовывать информацию из одной формы в другую (составлять план, таблицу, схему);
- пользоваться словарями, справочниками;
- осуществлять анализ и синтез;
- устанавливать причинно-следственные связи;
- строить рассуждения.

Средством развития познавательных УУД служат тексты учебника и его методический аппарат; технология продуктивного чтения.

Коммуникативные УУД:

- осознавать важность коммуникативных умений в жизни человека;
- оформлять свои мысли в устной и письменной форме с учётом речевой ситуации; создавать тексты различного типа, стиля, жанра;
- оценивать и редактировать устное и письменное речевое высказывание;
- адекватно использовать речевые средства для решения различных коммуникативных задач; владеть монологической и диалогической формами речи, различными видами монолога и диалога;

- высказывать и обосновывать свою точку зрения;
- слушать и слышать других, пытаться принимать иную точку зрения, быть готовым корректировать свою точку зрения;
- излагать содержание прочитанного (прослушанного) текста подробно, сжато, выборочно;
- выступать перед аудиторией сверстников с сообщениями.

Предметные результаты:

- понимание ключевых проблем изученных произведений башкирского фольклора, башкирских писателей;
- понимание связи литературных произведений с эпохой их написания, выявление заложенных в них вневременных, непреходящих нравственных ценностей и их современного звучания;
- умение анализировать литературное произведение: определять его принадлежность к одному из литературных родов и жанров; понимать и формулировать тему, идею, нравственный пафос литературного произведения, характеризовать его героев, сопоставлять героев одного или нескольких произведений;
- определение в произведении элементов сюжета, композиции, изобразительно-выразительных средств языка, понимание их роли в раскрытии идейно-художественного содержания произведения (элементы филологического анализа);
- приобщение к духовно-нравственным ценностям родной (башкирской) литературы и культуры, сопоставление их с духовно-нравственными ценностями других народов;
- формулирование собственного отношения к произведениям родной (башкирской) литературы, их оценка;
- понимание авторской позиции и свое отношение к ней;
- восприятие на слух литературных произведений разных жанров, осмысленное чтение и адекватное восприятие;
- умение пересказывать прозаические произведения или их отрывки с использованием образных средств родного языка и цитат из текста; отвечать на вопросы по прослушанному или прочитанному тексту; создавать устные монологические высказывания разного типа; уметь вести диалог;
- понимание родного слова в его эстетической функции, роли изобразительно-выразительных языковых средств в создании художественных образов литературных произведений.

Личностные, метапредметные и предметные результаты в 6 классе

В 6 классе **личностными результатами** изучения предмета «Родная (башкирская) литература» являются следующие умения и качества:

- восприятие родной литературы как национального явления;
- воспитание российской гражданской идентичности: патриотизма, любви и уважения к Отечеству, чувства гордости за свою Родину, прошлое и настоящее нашего народа, совершенствование духовно-нравственных качеств личности, воспитание чувства любви к многонациональному Отечеству, уважительного отношения к башкирской литературе, к культурам других народов;
- формирование ответственного отношения к учению, готовности и способности обучающихся к саморазвитию и самообразованию на основе мотивации к обучению и познанию;
- формирование осознанного, уважительного и доброжелательного отношения к другому человеку, его мнению;

- формирование нравственных чувств и нравственного поведения, осознанного и ответственного отношения к своим поступкам;
- формирование коммуникативной компетентности в общении и сотрудничестве со сверстниками, со старшими и младшими в процессе разных видов деятельности;
- развитие эстетического самосознания через освоение художественного наследия башкирского народа.

Метапредметные результаты

Регулятивные УУД:

- формировать способности принимать и сохранять цели и задачи учебной деятельности, поиска средств её осуществления в процессе чтения и изучения литературного произведения; умение понимать проблему, выдвигать гипотезу, структурировать материал, подбирать аргументы для подтверждения собственной позиции, выделять причинно-следственные связи в устных и письменных высказываниях, формулировать выводы;
- формировать готовность к самостоятельному планированию и осуществлению учебной деятельности, построению индивидуальной образовательной траектории;
- формировать умения по освоению способов решения поисковых и творческих задач в процессе учебной деятельности при изучении курса литературы;
- формировать умения планировать, контролировать и оценивать учебные действия в соответствии с поставленной задачей и условиями её реализации; определять наиболее эффективные способы достижения результата;
- формировать умения понимать причины успеха/неуспеха учебной деятельности и способности конструктивно действовать даже в ситуациях неуспеха;
- формировать умение определять общую цель и пути её достижения, умение договариваться о распределении функций и ролей в совместной деятельности; осуществлять взаимный контроль в совместной деятельности, адекватно оценивать собственное поведение и поведение окружающих;
- развивать интерес к исследовательской и проектной деятельности в процессе изучения курса, в том числе для реализации личных притязаний и потребностей;
- развивать умение осваивать разнообразные формы познавательной и личностной рефлексии.

Познавательные УУД:

- формировать умение использовать различные способы поиска (в справочных источниках и открытом учебном информационном пространстве сети Интернет) в соответствии с коммуникативными и познавательными задачами и технологиями учебного предмета «Родная литература»;
- самостоятельно вычитывать все виды текстовой информации: фактуальную, подтекстовую, концептуальную; адекватно понимать основную и дополнительную информацию текста, воспринятого на слух;
- пользоваться разными видами чтения: изучающим, просмотровым, ознакомительным;
- перерабатывать и преобразовывать информацию из одной формы в другую (составлять план, таблицу, схему);
- пользоваться словарями, справочниками;
- совершенствовать владение базовыми предметными и межпредметными понятиями, отражающими существенные связи и отношения внутри литературных текстов, между литературными текстами и другими видами искусств (музыка, живопись, театр, кино);

Коммуникативные УУД:

- формировать умение активно использовать речевые средства и средства информационных и коммуникационных технологий для решения коммуникативных и познавательных задач;
- развивать умения осознанно строить речевое высказывание в соответствии с задачами коммуникации и составлять тексты в устной и письменной формах; развивать готовность слушать собеседника и вести диалог, готовность признавать возможность существования различных точек зрения и права каждого иметь свою; излагать своё мнение и аргументировать свою точку зрения и оценку событий при чтении и обсуждении художественных произведений;
- излагать содержание прочитанного (прослушанного) текста подробно, сжато, выборочно;
- устно и письменно выражать свою мысль (на уровне предложений, текстов).

Предметные результаты:

- понимание ключевых проблем изученных произведений башкирского фольклора, башкирских писателей;
- понимание связи литературных произведений с эпохой их написания, выявление заложенных в них вневременных, непреходящих нравственных ценностей и их современного звучания;
- умение анализировать литературное произведение: определять его принадлежность к одному из литературных родов и жанров; понимать и формулировать тему, идею, нравственный пафос литературного произведения, характеризовать его героев, сопоставлять героев одного или нескольких произведений;
- определение в произведении элементов сюжета, композиции, изобразительно-выразительных средств языка, понимание их роли в раскрытии идейно-художественного содержания произведения (элементы филологического анализа);
- владение элементарной литературоведческой терминологией при анализе литературного произведения;
- приобщение к духовно-нравственным ценностям родной (башкирской) литературы и культуры, сопоставление их с духовно-нравственными ценностями других народов;
- формулирование собственного отношения к произведениям родной (башкирской) литературы, их оценка;
- собственная интерпретация (в отдельных случаях) изученных литературных произведений;
- понимание авторской позиции и свое отношение к ней;
- восприятие на слух литературных произведений разных жанров, осмысленное чтение и адекватное восприятие;
- умение пересказывать прозаические произведения или их отрывки с использованием образных средств родного языка и цитат из текста; отвечать на вопросы по прослушанному или прочитанному тексту; создавать устные монологические высказывания разного типа; уметь вести диалог;
- понимание образной природы литературы как явления словесного искусства; эстетическое восприятие произведений литературы; формирование эстетического вкуса;
- понимание родного слова в его эстетической функции, роли изобразительно-выразительных языковых средств в создании художественных образов литературных произведений.

Личностные, метапредметные и предметные результаты в 7 классе

В 7 классе **личностными результатами** изучения предмета «Родная (башкирская) литература» являются следующие умения и качества:

- восприятие родной (башкирской) литературы как национального явления;

- формировать мотивацию школьников к процессу изучения родной (башкирской) литературы как одного из учебных предметов, необходимых для самопознания, своего дальнейшего развития и успешного обучения;
- формировать понимание значимости родной (башкирской) литературы как явления национальной и мировой культуры, важного средства сохранения и передачи нравственных ценностей и традиций;
- формировать интерес, уважение и любовь родной (башкирской) к литературе;
- формировать в процессе чтения нравственно развитую личность, любящую свою семью, свою Родину, обладающую высокой культурой общения;
- совершенствовать ценностно-смысловые представления о человеке и мире в процессе чтения;
- развивать потребности в самопознании и самосовершенствовании в процессе чтения и характеристики (анализа) текста;
- формировать в процессе чтения основы гражданской идентичности;
- формировать готовность к получению новых знаний, их применению и преобразованию;
- развивать эстетические чувства и художественный вкус на основе знакомства с родной (башкирской) литературой;
- развивать морально-этические представления, доброжелательность и эмоционально-нравственную отзывчивость, понимание и сопереживание чувствам других людей;
- развивать личную ответственность за свои поступки в процессе чтения и при сопоставлении образов и персонажей из прочитанного произведения с собственным опытом;
- развивать и углублять восприятие литературы как особого вида искусства, умение соотносить его с другими видами искусства.

Метапредметные результаты

Регулятивные УУД:

- формировать способности принимать и сохранять цели и задачи учебной деятельности, поиска средств ее осуществления в процессе чтения и изучения литературного произведения;
- формировать умения по освоению способов решения поисковых и творческих задач в процессе учебной деятельности при изучении курса литературы;
- формировать умения планировать, контролировать и оценивать учебные действия в соответствии с поставленной задачей и условиями ее реализации; определять наиболее эффективные способы достижения результата;
- развивать умение осваивать разнообразные формы познавательной и личностной рефлексии, формировать готовность к самостоятельному планированию и осуществлению учебной деятельности, построению индивидуальной образовательной траектории;

Познавательные УУД:

- формировать умение работать с учебником;
- формировать умение использовать различные способы поиска (в справочных источниках и открытом учебном информационном пространстве сети Интернет) в соответствии с коммуникативными и познавательными задачами и технологиями учебного предмета «Родная (башкирская) литература»;

- совершенствовать владение базовыми предметными и межпредметными понятиями, отражающими существенные связи и отношения внутри литературных текстов, между литературными текстами и другими видами искусств (музыка, живопись, театр, кино);
— развивать интерес к исследовательской и проектной деятельности в процессе изучения курса, в том числе для реализации личных притязаний и потребностей.

Коммуникативные УУД:

- развивать готовность слушать собеседника и вести диалог, готовность признавать возможность существования различных точек зрения и права каждого иметь свою; излагать свое мнение и аргументировать свою точку зрения и оценку событий при чтении и обсуждении художественных произведений;
- развивать умения осознанно строить речевое высказывание в соответствии с задачами коммуникации и составлять тексты в устной и письменной формах;
- формировать умение активно использовать речевые средства и средства информационных и коммуникационных технологий для решения коммуникативных и познавательных задач; устно и письменно выражать свою мысль (на уровне предложений, текстов).

Предметные результаты:

- понимание ключевых проблем изученных произведений башкирского фольклора, башкирских писателей;
- понимание связи литературных произведений с эпохой их написания, выявление заложенных в них вневременных, непреходящих нравственных ценностей и их современного звучания;

воспитывать творческую личность путем приобщения к литературе как искусству слова;

— совершенствовать умения читать правильно и осознанно, вслух и про себя; пересказывать текст различными способами (полный, выборочный, краткий);

— способствовать совершенствованию читательского опыта;

— совершенствовать мотивации к систематическому, системному, инициативному, в том числе досуговому, чтению;

— совершенствовать умения пользоваться библиотечными фондами (нахождение нужной книги по теме урока; для досугового чтения; для выполнения творческих работ и т.д.);

— развивать интерес к творчеству;

— развивать умение характеризовать художественные и научно-популярные тексты;

— развивать навыки характеристики (в 5—6 классах) и анализа (в 7—9 классах) текстов различных стилей и жанров в соответствии с целями и задачами на уроках литературы различных типов;

— развивать умения пользоваться монологической, диалогической, устной и письменной речью, составлять отзыв о прочитанном, краткую аннотацию о книге; создавать творческие работы различных типов и жанров;

— формировать умения нахождения родовых и жанровых особенностей различных видов текстов;

— формировать умения по применению литературоведческих понятий для характеристики (анализа) текста или нескольких произведений.

Личностные, метапредметные и предметные результаты в 8 классе

В 8 классе **личностными результатами** изучения предмета «Родная (башкирская) литература» являются следующие умения и качества:

- восприятие родной (башкирской) литературы как национального явления;
- совершенствование духовно-нравственных качеств личности, воспитание чувства любви к многонациональному Отечеству, уважительного отношения к родной (башкирской) литературе, к культурам других народов;
- применять знания, полученные на уроках родной литературы, в повседневной жизни.
- воспитание российской гражданской идентичности: патриотизма, уважения к Отечеству; осознание своей этнической принадлежности, знание истории, языка, культуры своего народа, своего края;
- формирование ответственного отношения к учению, готовности и способности обучающихся к саморазвитию и самообразованию на основе мотивации к обучению и познанию, осознанному выбору и построению дальнейшей индивидуальной траектории образования на базе ориентировки в мире профессий и профессиональных предпочтений, с учётом устойчивых познавательных интересов, а также на основе формирования уважительного отношения к труду;
- формирование осознанного, уважительного и доброжелательного отношения к другому человеку, к его мнению, мировоззрению, культуре, языку, вере, гражданской позиции, к истории, культуре, религии, традициям, языкам, ценностям народов России; готовности и способности вести диалог с другими людьми и достигать в нём взаимопонимания;
- освоение социальных норм, правил поведения, ролей и форм социальной жизни в группах и сообществах, включая взрослые и социальные сообщества;

Метапредметные результаты

Регулятивные УУД:

- умение с помощью учителя определять цель урока;
- умение самостоятельно организовывать собственную деятельность, оценивать ее, определять сферу своих интересов;
- умение самостоятельно определять цели своего обучения, ставить и формулировать для себя новые задачи в учёбе и познавательной деятельности, развивать мотивы и интересы своей познавательной деятельности;
- умение самостоятельно планировать пути достижения целей, в том числе альтернативные, осознанно выбирать наиболее эффективные способы решения учебных и познавательных задач;
- умение соотносить свои действия с планируемыми результатами, осуществлять контроль своей деятельности в процессе достижения результата, определять способы действий в рамках предложенных условий и требований, корректировать свои действия в соответствии с изменяющейся ситуацией, владение основами самоконтроля, самооценки, принятия решений и осуществления осознанного выбора в учебной и познавательной деятельности;
- умение оценивать правильность выполнения учебной задачи, собственные возможности её решения.

Познавательные УУД:

- умение работать с разными источниками информации, находить ее, анализировать, использовать в самостоятельной деятельности;
- формирование и развитие компетентности в области использования информационно-коммуникационных технологий;

- умение создавать, применять и преобразовывать знаки и символы, модели и схемы для решения учебных и познавательных задач;
- умение работать с учебником (различение условных обозначений).

Коммуникативные УУД:

- умение осознанно использовать речевые средства в соответствии с задачей коммуникации для выражения своих чувств, мыслей и потребностей; планирования и регуляции своей деятельности;
- владение устной и письменной речью, монологической контекстной речью; формулировать, аргументировать и отстаивать своё мнение;
- умение слушать, понимать речь чужую речь, определять тему текста, находить ключевые слова;
- умение давать краткие и развернутые ответы на вопросы;
- выразительное чтение текста, пересказ.

Предметные результаты:

- понимание ключевых проблем изученных произведений башкирского фольклора, башкирских писателей;
- понимание связи литературных произведений с эпохой их написания, выявление заложенных в них вневременных, непреходящих нравственных ценностей и их современного звучания;
- умение анализировать литературное произведение: определять его принадлежность к одному из литературных родов и жанров; понимать и формулировать тему, идею, нравственный пафос литературного произведения, характеризовать его героев, сопоставлять героев одного или нескольких произведений;
- определение в произведении элементов сюжета, композиции, изобразительно-выразительных средств языка, понимание их роли в раскрытии идейно-художественного содержания произведения (элементы филологического анализа);
- владение элементарной литературоведческой терминологией при анализе литературного произведения;
- приобщение к духовно-нравственным ценностям родной (башкирской) литературы и культуры, сопоставление их с духовно-нравственными ценностями других народов;
- формулирование собственного отношения к произведениям родной (башкирской) литературы, их оценка;
- собственная интерпретация (в отдельных случаях) изученных литературных произведений;
- понимание авторской позиции и свое отношение к ней;
- восприятие на слух литературных произведений разных жанров, осмысленное чтение и адекватное восприятие;
- умение пересказывать прозаические произведения или их отрывки с использованием образных средств родного языка и цитат из текста; отвечать на вопросы по прослушанному или прочитанному тексту; создавать устные монологические высказывания разного типа; уметь вести диалог;
- понимание образной природы родной литературы как явления словесного искусства; эстетическое восприятие произведений литературы; формирование эстетического вкуса;
- понимание родного слова в его эстетической функции, роли изобразительно-выразительных языковых средств в создании художественных образов литературных произведений.

Личностные, метапредметные и предметные результаты в 9 классе

В 9 классе **личностными результатами** изучения предмета «Родная литература» являются следующие умения и качества:

- формирование чувства гордости за свою Родину, её историю, становление гуманистических и демократических ценностных ориентации многонационального Башкортостана;
- формирование средствами литературных произведений целостного взгляда на мир в единстве и разнообразии природы, народов, культур и религий;
- воспитание художественно-эстетического вкуса, эстетических потребностей, ценностей и чувств на основе опыта слушания и заучивания наизусть произведений художественной литературы;
- развитие этических чувств, доброжелательности и эмоционально-нравственной отзывчивости, понимания и сопереживания чувствам других людей;
- формирование уважительного отношения к иному мнению, истории и культуре других народов, выработка умения терпимо относиться к людям иной национальной принадлежности;
- принятие и освоение социальной роли обучающегося, развитие мотивов учебной деятельности и формирование личностного смысла учения;
- развитие самостоятельности и личной ответственности за свои поступки на основе представлений о нравственных нормах общения;
- развитие навыков сотрудничества с взрослыми и сверстниками в разных социальных ситуациях, умения избегать конфликтов и находить выходы из спорных ситуаций, умения сравнивать поступки героев литературных произведений со своими собственными поступками, осмысливать поступки героев;
- наличие мотивации к творческому труду и бережному отношению к материальным и духовным ценностям, формирование установки на безопасный, здоровый образ жизни.

Метапредметные результаты

Регулятивные УУД:

- овладение способностью принимать и сохранять цели и задачи учебной деятельности, поиска средств её осуществления;
- формирование умения планировать, контролировать и оценивать учебные действия в соответствии с поставленной задачей и условиями её реализации, определять наиболее эффективные способы достижения результата;
- формирование умения понимать причины успеха/неуспеха учебной деятельности и способности конструктивно действовать даже в ситуациях неуспеха.

Познавательные УУД:

- использование знаково-символических средств представления информации о книгах;
- использование различных способов поиска учебной информации в справочниках, словарях, энциклопедиях и интерпретации информации в соответствии с коммуникативными и познавательными задачами;

Коммуникативные УУД:

- активное использование речевых средств для решения коммуникативных и познавательных задач;
- овладение навыками смыслового чтения текстов в соответствии с целями и задачами осознанного построения речевого высказывания в соответствии с задачами коммуникации и составления текстов в устной и письменной формах;
- овладение логическими действиями сравнения, анализа, синтеза, обобщения,

классификации по родовидовым признакам, установления причинно-следственных связей, построения рассуждений;

- готовность слушать собеседника и вести диалог, признавать различные точки зрения и право каждого иметь и излагать своё мнение и аргументировать свою точку зрения и оценку событий;
- умение договариваться о распределении ролей в совместной деятельности, осуществлять взаимный контроль в совместной деятельности, общей цели и путей её достижения, осмысливать собственное поведение и поведение окружающих;
- готовность конструктивно разрешать конфликты посредством учёта интересов сторон и сотрудничества.

Предметные результаты:

- понимание родной литературы как явления национальной и мировой культуры, средства сохранения и передачи нравственных ценностей и традиций;
- осознание значимости чтения для личного развития; формирование представлений о Родине и её людях, окружающем мире, культуре, первоначальных этических представлений, понятий о добре и зле, дружбе, честности; формирование потребности в систематическом чтении;
- достижение необходимого для продолжения образования уровня читательской компетентности, общего речевого развития, т. е. овладение чтением вслух и про себя, элементарными приёмами анализа художественных, научно-познавательных и учебных текстов с использованием элементарных литературоведческих понятий;
- использование разных видов чтения (изучающее (смысловое), выборочное, поисковое); умение осознанно воспринимать и оценивать содержание и специфику различных текстов, участвовать в их обсуждении, давать и обосновывать нравственную оценку поступков героев;
- умение самостоятельно выбирать интересующую литературу, пользоваться справочными источниками для понимания и получения дополнительной информации, составляя самостоятельно краткую аннотацию;
- умение использовать простейшие виды анализа различных текстов: устанавливать причинно-следственные связи и определять главную мысль произведения, делить текст на части, озаглавливать их, составлять простой план, находить средства выразительности, пересказывать произведение;
- умение работать с разными видами текстов, находить характерные особенности научно-познавательных, учебных и художественных произведений. На практическом уровне овладеть некоторыми видами письменной речи (повествование — создание текста по аналогии, рассуждение — письменный ответ на вопрос, описание — характеристика героев). Умение написать отзыв на прочитанное произведение;
- развитие художественно-творческих способностей, умение создавать собственный текст на основе художественного произведения, репродукции картин художников, по иллюстрациям, на основе личного опыта.

2. Содержание учебного предмета

5 класс

Осень. День знаний. Родной язык

Осень. С. Муллабаев “Радостное утро”. Б.Бикбай “Родной язык”, Р.Гарипов “Родной язык”. Понятие о сказке. Сказка “Аминбек”. К.Киньябулатова “Наступила осень”. Ф.Рахимгулова “Осенний Урал”. А.Ягафарова “Доброта”. Сравнение рассказа и сказки.

Родная земля. Башкортостан

Д.Буракаев “Уралские горы”. “Родная земля”. Кубаир.Т.Ганиева “Страна Уралия” (Сказка). Ф.Рахимгулова “Я из Башкортостана”. А. Ягафарова “Не шутите с дружбой”.

Зима

С. Алибаев. “Зима”. Н.Мусин “Косули”. М.Карим “Когда Дед Мороз был маленьким”.

Башкирское народное творчество

Башкирское народное творчество. Сказка “Акъял батыр”. Сказка “Камыр батыр”. Загадки. Понятие о загадках. Пословицы. Понятие о пословицах.

Башкирские народные песни

Башкирские народные песни. Частушки.

Труд – основа всему

Ф.Тугызбаева “Новое платье”. Сказка “«Кәмән менән Сәмән, картуф сәскән Сәлмән”.

Д.Буляков. Жизнь и творчество. Д.Буляков “Раненая книга”. А.Вахитов “Три зернышка пшеницы”.

Мама – самый близкий человек

Кубаир “Сердце матери”. К.Киньябулатова “Душа матери”. Работа по картине А.Ф. Лотфуллина “Три женщины”

Весна идет

С.Алибаев “Кто принес весну?”. Р.Ғарипов «Жаворонки».

Рассказы для детей

М.Карим. Отрывок из повести “Радость нашего дома”. “Сон сестренки”. М.Карим “Таганок”. Знакомство с произведением. М. Карим “Таганок”. Система образов. “Таганок”. Тема дружбы в произведении.

Природа

З.Хисматуллин “Лесной гость”. Тест. С.Агиш “Турыкай”. М.Гафури. Басня “Кто съел овцу?”. Повторение изученного за год.

6 класс

Песнь моя тебе – Башкортостан

Беседа об истории, достижениях Республики Башкортостан. Чтение произведений З.Биишевой «Башкортостан». Р.Ғарипова «Слава тебе, Башкортостан!», С.Яруллина «Башкирская лошадь».

Прошлое в памяти народной

Героическое прошлое башкирского народа. А.Усманов «Военная служба башкир», «Колой кантон» (башкирская народная песня), Г.Хусаинов “Рудасы Исмагил Тасим улы” (отрывок из повести).

Защищая Родину, свободу

Борьба башкирского народа против колонизаторов. Образы народных героев. Салават Юлаев. А.Биш “История башкирского народа и борьба за свободу”, Б.Рафиков “Трагедия Суянтуш”, башкирская народная песня “Тафтиляу”, Г.Хусаинов “Алдар батыр киссаһы”, С.Злобин «Салават Юлаев» (отрывок из романа), Г.Ибрагимов «Кинйә» (отрывок из романа).

Северные амуры

Сведения о русско-французской войне 1812 года. Участие башкир в Отечественной войне 1812 года. “Рус-француз һуғышы бәйете”. Понятие о баите. Средства выразительности в баитах.

Борьба за Башкирскую автономию

Образование БАССР. А.З.Валиди Тоган “Башкорт королтайы”. Ш.Бабич “Башкорт халкына көйлө хитап” (отрывки). Р.Султангареев “Осто бөркөт”.

Горы Башкортостана. Уралтау Сведения о горах Башкортостана. Башкирская народная песня “Урал”. Б.Бикбай “Урал”, “Уралтау”.

Реки Башкортостана

Сведения о реках Башкортостана. Башкирские народные песни “Йәмле Ағизел буйзары”, “Йәмле Дим буйы”. Предание “Агидель и Яик”. Понятие о предании. Чтение отрывка из поэмы Р.Бикбаева “Жажду — дайте воды!” Проблемы экологии в республике.

Уфа – столица Башкортостана

Р.Янбулатова “Гүзэл Өфәм – баш калам” (песня). А.Камалов “Древние башкирские города”. Знакомство с историей города, беседа по теме “Мой родной город”.

Башкирские обряды и обычаи

Знакомство с народными обычаями и обрядами. Праздники башкирского народа, связанные с природой. А.Кубагушев “Вкусна ли грачиная каша?” Т.Карамышева “Кукушкин чай”.

Башкирские блюда

Сведения о башкирских народных блюдах. Чтение и разбор текстов К.Даяна “Башкирский кумыс”, М.Уметбаева “Башкирский курут”, Н.Сафина “Бишбармак”.

Мой родной язык

Краткие сведения о языке и литературе. Чтение стихотворений о родном языке. З.Биишева стихотворение “Башкирский язык”. Башкирская народная сказка “Хорошее слово и душу греет”. Чтение произведений А.Вахитова “Баллада о слове”, Р.Назарова “Листок”.

Уходили на войну башкиры

Знакомство с героическим прошлым башкирского народа. Сведения о военной службе башкир. Чтение отрывка из романа Я.Хамматова “Уходили на войну башкиры”. К.Даян “Генерал Шаймуратов” (разучивание песни). Беседа о подвиге народа в годы Великой Отечественной войны. Ж.Киекбаев “Зубай Утягулов”, А.Бикчентаев “Орел умирает на лету”, “Сколько лет тебе, комиссар?”

Башкирское народное творчество

Жанры народного творчества. Башкирские народные сказки: тематика, герои, вид сказок. Чтение и анализ башкирских сказок “Акъял батыр”, “Алдар и Шайтан”. Чтение бытовых сказок “Курай”, “Мелодия курая”. Загадки.

Древние литературные памятники

История башкирских песен. Чтение рассказов М.Карима “Азамат”, Г.Амантая “Песня голубки”. Кулямясы – анекдоты. Т.Янаби “Һылыу коштар”.

Народные поэты, писатели Башкортостана

Знакомство с биографией народных поэтов и писателей, краткий обзор творчества. Роль народных поэтов и писателей в башкирской литературе. Осмысление понятий биография и автобиография. Р.Нигмати “Ответы на вопросы моей дочери”, З.Биишева “Униженные” (отрывок), Р.Гарипов “Аманат”, Н.Мусин “Күз йәше”, Р.Бикбаев “Письмо народу”, А.Атнабаев “Разговор с Салаватом”.

Мы сильны дружбой

Пословицы о дружбе. К.Аралбаев “Дуслык һэйкәле”, М.Карим “Радость нашего дома” (отрывок из повести), “Гость пришел”. Работа над картиной А.Кузнецова “Допрос Салавата”.

Повторение

Повторение и закрепление изученного материала по родной (башкирской) литературе за учебный год.

7 класс

Устное народное творчество

Понятие об устном народном творчестве. Сказки. Повторение изученного материала о сказках 5 – 6 класса. Тематика сказок: волшебные сказки, сказки о животных, бытовые сказки. Сказки о животных. Сказка “Лиса - сирота”. Волшебные сказки. Сказка “Золотое яблоко”. Бытовые сказки. Сказка “Золотая капля”.

Деление сказок на смысловые части. Составление плана и пересказ по плану.

Сказки для самостоятельного чтения: “Медведь и пчелы”, “Абзелил”, “Саранбай и Зиннат агай”.

Понятие легенды и предания. Тематика легенд и преданий. Легенды и предания о возникновении родов и племен, топонимические легенды. Легенды “Семизвездие”,

“Месяц и Зухра”, “Курлычащий журавль”. Исторические предания: “Откуда произошли башкиры?”, “Йылкысыккан”.

Понятие о песне. Исторические и современные песни. Короткие и протяжные песни. Роль мелодий и напевов в песне. Деление песен на виды по тематике и содержанию. Роль песен в духовной культуре народа. Исторические и лирические песни. Исторические песни: “Эскадрон”, “Урал”. Песни о Родине и народном единстве: “Яйляук” (Йэйләүек). Песни о беглых: “Буранбай”, “Биш”. Песни о кантонных начальниках: “Тяфтиляу”. “Кулуй кантон”. Песни о женской судьбе: “Зульхиза”, “Гильмияза”.

Частушки. Понятие о частушке. Танцевальные частушки. Игровые частушки. Особенности исполнения частушек. Отличие частушек от песен.

Золотая осень

М.Гафури “Дикий гусь”. Тема и идея рассказа. Отношение мальчика и его отца к дикому гусю. Бережное отношение, готовность помочь животным и птицам в рассказе. Человек и природа.

Для самостоятельного чтения: стихотворения М.Тажи “Золотая осень”, Ф.Рахимгуловой “Осень”.

Ученье – источник знаний

Раил Байбулатов «Лучистые глаза». Н.Мусин. «Скользкий мостик». Отражение в произведениях проблем дружбы, верности, совестливости, нравственности. Образы Хамзы и учителя, ветерана войны Угатара. Дружба Рахмата и Асхата. Черты характера присущие Рахмату. Оценка поведения Хамзы.

В единстве – сила

Б.Бикбай «Русский язык», Р.Сафин «Дружба». Прославление настоящей дружбы в стихотворениях. Дружба между башкирским и русским народами.

Р.Байбулатов «Сарыбай». Идея и тематика произведения. Тема дружбы в рассказе. Характеры главных героев произведения.

А.Бикчентаев «Бакенщики не плачут». Тема и идея, героизм в произведении. Образы отца и сына.

Для самостоятельного чтения: Ш.Биккул “Дружба”, М.Карим “Рябина”.

Кто трудится – достоин уважения

М.Гафури. Изображение темы дружбы, труда стихотворении «Гөлдәр баксаһында».

М.Ямалетдинов «Уборочная страда». Прославление труда комбайнера. Образ Уилдана.

Ж.Киекбаев «Дедушка Умурзак». Тема и идея рассказа. Черты характера, присущие деду Умурзаку.

Ж.Киекбаев «Родные и знакомые» (отрывок из романа). Характеристика главных героев. Составление плана, ответы на вопросы. Занятия башкир коневодством, бортничеством.

Родная земля – Башкортостан

Переживания лирического героя в стихотворении А.Утябая «Башкортостан». Образы Башкортостана, Родины. Выражение любви к Родине в стихотворении А.Игебаева “Не забуду тебя, моя деревня”. М.Карим “О березовом листке”. Образы листка и березы в стихотворении. Отражение героического прошлого Башкортостана.

Идет зима

Стихотворения К.Кинзябулатовой «Здравствуй, белая зима!», Ш.Биккулова «Лес». Изображение в стихотворениях зимы, явлений природы. А.Аглиуллина “Узорные сани”. Древний обычай изготовления саней. Ремесло старика Имамитдина, его авторитет среди народа. Мотивы дружбы в рассказе.

Для самостоятельного чтения: А.Ахмет-Хужа «Эй, Кыш бабай, Кыш бабай!», Г.Галиева «Снегурочка».

Защитники Родины

Р.Шакур стихотворение «На страже стоят сыны Отчизны». Образы защитников Отечества в стихотворении.

Рассказ Ф.Акбулатовой «Отцовский хлеб». Изображение в произведении Великой Отечественной войны. В.Исхаков «Душа человека – глубокий омут». Тема и идея произведения. Жизнь народы в тылу в годы ВОВ. Работа по картине А.Лутфуллина «Проводы».

Для самостоятельного чтения: А.Багуманов. «Где ты, генерал?».

Дорогие наши мамы

Ф.Исянгулов «Один фунт масла». Взаимоотношения метари и ребенка в произведении.

А.Бикчентаев «Глаза раненого волка». Подготовка дочери к самостоятельной жизни составление плана потексту, ответы на вопросы.

Для самостоятельного чтения: стихотворения Г.Юнысовой «Праздник матерей», «Поя о мамах» (песня). Ф.Мухамитдинова «Руки матери». Г.Якупова «Почему стареют матери?», «Бабушка печь» («Мейес эбей»).

Эх, идет весна – красна!

Х.Давлетшина «Айбика» повесть (отрывок). Отражение борьбы народа за свободу. Духовный рост женщин. Отражение жизни деревенских жителей. Образы.

Для самостоятельного чтения: стихотворения Р.Нигмати «Весна пришла, весна!», Р.Гарипова «Жаворонок».

Язык – живой родник

Отражение любви, к Родине, языку, народу в стихотворениях К.Аралбая «Башкирский язык», Г. Байбурина «Родной стране». М.Карим повесть «Долгое – долгое детство» (отрывок). Тема и идея повести. Проблемы воспитания и нравственности в произведении. Образы Старшей матери, Пупка (Кендек), Младшей матери, Асхата.

Лето красное

Изображение красоты летнего луга в стихотворении М.Гафури «Луг». Х.Назар «Летняя гроза». Изображение летней природы. Изображение обычая желать дождь в стихотворении С.Алибая «Желание дождя».

Для самостоятельного чтения: Н.Игизьянова «Өйөрөлмэк» эсәре.

Повторение изученных тем по родной (башкирской) литературе.

8 класс

Повторение изученного в 5-7 классах

Амир Муратов «Башкиры», Рауил Бикбаев «Объединяйтесь, башкиры мира!»

Башкирское народное творчество

О кубаире. «Ай, Урал ты, мой Урал!». О словесном состязании. Словесное состязание между сэсэнами Кобагош и Акмырза. Природа Башкортостана. Реки. Шафик Аминев-Тамъяни «Урал». Шафик Аминев-Тамъяни «История предков башкирского народа». Пророк Мухаммед. Коран. Понятие о хадисах. Лексика башкирского языка.

Страницы истории

Г.Ибрагимов «Кинзя». (Отрывки романа). Б. Бикбай. Поэма «Земля». Б. Бикбай. Драма «Кахым туря». Понятие о драме. Артист Арслан Мубаряков. Воспоминания об отце дочери Гулли Мубаряковой. Г. Саям. Поэма «Кречет».

По труду и честь

Зайнаб Биишева. Жизнь и творчество. «Мастер и подмастерье». Система образов в произведении «Мастер и подмастерье».

Славные песни, славные годы

Мустай Карим. Жизнь и творчество. Поэма «Бессмертный» Стихи Мустая Карима «Запрягают на дальнюю дорогу...», «Смысл жизни». Н.Мусин. Жизнь и творчество. Повесть «Звериная шкура»

Родина, язык мой

Рами Гарипов. Жизнь и творчество. Кубаиры Рами Гарипова «Аманат», «Думы». “Сердце Урала”.

Там, где есть приличие – есть вера

Г. Хусаинов. Жизнь и творчество. Рассказ “Последний тарпан”. Равиль Бикбаев. Поэзия Равиля Бикбаева. «Башкортостан начинается здесь», «Когда мед капает с лип»,

Ай, Урал ты, мой Урал!

Талха Юмабаевич Гиниатуллин. Жизнь и творчество. «Запах душицы». Рассказ «Мать и дитя».

Лето

Ринат Камал. Роман “Таня-Тансылу”. А.Аминов. Китайгород.

9 класс

Башкирское народное творчество

Башкирское народное творчество. Жанры народного творчества. Эпос «Урал батыр». Содержание эпоса. Проблемы эпоса “Урал батыр”. Образы Шулгэн и Урала. Композиция эпоса. Язык и стиль эпоса. Эпос “Идукай и Мурадым”. Проблемы и события, затрагиваемые в эпосе.

Древние литературные памятники

Древние литературные памятники. М.Кашгари, Ю.Баласагуни.

Кул Гали «Кысса-и Йусуф» («Сказание о Йусуфе»). Знакомство с «Бузейгет». Памятники средневековой литературы. Хорезми «Мухаббат-наме». Борьба против национально-освободительного гнета. Письмо Батырши императрице Елизавете Петровне. «Кузыйкурпяс и Маянхылу», «Бахтиярнаме». Йырау. Контрольный тест “Древняя и средневековая литература”.

Творчество сээнов

Творчество сээнов. Кубагуш, Карас, Ерэнсэ, Баик сээны.

Салават Юлаев

С.Юлаев – национальный герой башкирского народа. Жизнь и творчество.

Стихотворения Салавата Юлаева о родине, любви.

Писатели 19 века

Г.Усман. Жизнь и творчество. Т.Ялыгул. Жизнь и его творчество. Русские ученые и писатели о Башкортостане. Творчество Гали Сукуруй.

М. Акмулла

М. Акмулла. Жизнь и творчество. Просветительские идеи М.Акмуллы. Стихи-кубаиры М. Акмуллы.

М. Уметбаев

М. Уметбаев. Жизнь и творчество. Статья “Башкиры”.

Р. Фахретдинов

Р.Фахретдинов. Жизнь и творчество. Повесть “Асма”

С. Якшигулов

С. Якшигулов. Жизнь и творчество. Стихотворение «Обращение к братьям башкирам »

Ф. Сулейманов

Ф.Сулейманов. Жизнь и творчество. Рассказ «Кураист Тимербай»

М. Гафури

М.Гафури. Жизнь и творчество. Стихотворения М. Гафури. Повесть«На золотых приисках поэта » (отрывок) Система образов.

Ш. Бабич

Творчество Ш.Бабича. Стихотворения «Моему народу», «Да здравствуют рабочие!».

Проблемы в поэме “Газазил”

Повторение изученного

Повторение изученного за год.